

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

РЕКОМЕНДАЦІЙНІ РОЗ'ЯСНЕННЯ

16 липня 2026 року

Київ

№ 8-pp

Щодо застосування законодавства про захист економічної конкуренції органами місцевого самоврядування та закладами охорони здоров'я під час надання в оренду приміщень закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності

- (1) Антимонопольний комітет України (далі – Комітет) надає ці рекомендаційні роз'яснення відповідно до пункту 13 частини третьої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», частини шостої статті 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції» з метою однакового застосування законодавства про захист економічної конкуренції.
- (2) Ці рекомендаційні роз'яснення визначають підходи, які рекомендується застосовувати органам місцевого самоврядування та закладам охорони здоров'я під час надання в оренду приміщень закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності.

I. Загальні положення

Визначення впливу дій органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання на конкуренцію й інтереси споживачів

- (3) У частині першій статті 5 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» передбачено, зокрема, що Комітет здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, законів України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон), «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», цього Закону, інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законів.
- (4) Відповідно до пункту 1 статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» основним завданням Комітету є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
- (5) Згідно зі статтею 6 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Комітет і його територіальні відділення становлять систему органів Комітету, яку очолює Голова Комітету.

- (6) Відповідно до абзацу третього статті 1 Закону економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.
- (7) Згідно із частиною другою статті 4 Закону суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію.
- (8) Відповідно до частини першої статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» органи влади, органи місцевого самоврядування беруть участь у розробленні та реалізації конкурентної політики, взаємодіють з Комітетом в питаннях розвитку конкуренції, розроблення регіональних програм економічного розвитку та інформують Комітет про виконання заходів, пов'язаних з реалізацією конкурентної політики.
- (9) Відповідно до частини четвертої статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані погоджувати з Комітетом, його територіальними відділеннями проекти нормативно-правових актів та інших рішень, які можуть вплинути на конкуренцію, зокрема щодо створення суб'єктів господарювання, встановлення і зміни правил їх поведінки на ринку, або такі, що можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції на відповідних ринках, а також одержувати дозвіл Комітету на концентрацію у випадках, передбачених законом.
- (10) Отже, законодавством про захист економічної конкуренції передбачається взаємодія між органами Комітету та органами місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання з метою розвитку та підтримки конкуренції.
- (11) Під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції органи Комітету виявляють, що в окремих випадках дії органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання можуть негативно впливати на конкуренцію, зокрема можуть містити ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції (перелік порушень визначено у статті 50 Закону), і, як наслідок, *призводити до негативних наслідків, у тому числі для споживачів.*
- (12) Так, відповідно до статті 50 Закону порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції є:
зловживання монопольним (домінуючим) становищем (пункт 2);
антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (пункт 3).
- (13) Згідно із частиною першою статті 15 Закону антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи

посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

- (14) Відповідно до частини першої статті 13 Закону зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.
- (15) У свою чергу, вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема у вигляді антиконкурентних дій органів місцевого самоврядування (частина третя статті 15 Закону) і зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку (частина третя статті 13 Закону), забороняється та тягне за собою відповідальність згідно із законом (стаття 51 Закону).
- (16) З урахуванням вимог законодавства про захист економічної конкуренції органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання забороняється вчиняти дії, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію та ущемлювати інтереси споживачів, причому перелік таких дій не є вичерпним.
- (17) Встановлення органами Комітету факту завдання шкоди конкуренції й інтересам споживачів такими антиконкурентними діями не є необхідним. Достатнім є високий ступінь імовірності настання антиконкурентних наслідків за результатами дій органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

Законодавство у сфері надання ритуальних послуг (зокрема направлення трупа до закладів охорони здоров'я й оренда приміщень у цих закладах)

- (18) Основними нормативно-правовими актами, які регулюють загальні питання надання ритуальних послуг, є:
Закон України «Про поховання та похоронну справу»;
наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 19 листопада 2003 року № 193 «Про затвердження нормативно-правових актів щодо реалізації Закону України «Про поховання та похоронну справу», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 08 вересня 2004 року за № 1110/9709, яким затверджені:
- Типове положення про ритуальну службу в Україні;
- Необхідний мінімальний перелік окремих видів ритуальних послуг;
- Необхідний мінімальний перелік вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення;
- Порядок утримання кладовищ та інших місць поховань;
Єдина методика визначення вартості надання громадянам необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності, затверджена наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 19 листопада 2003 року № 194, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18 березня 2004 року за № 338/8937.
- (19) Закон України «Про поховання та похоронну справу» визначає загальні правові засади здійснення в Україні діяльності з поховання померлих, регулює відносини, що виникають після смерті (загибелі) особи, щодо проведення процедури поховання, а також встановлює гарантії належного ставлення до тіла (останків, праху) померлого та збереження місця поховання.

- (20) У статті 1 Закону України «Про поховання та похоронну справу» передбачено, що поховання – діяльність відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у межах повноважень, визначених цим Законом, а також суб'єктів господарювання, спрямована на, зокрема, надання ритуальних послуг, реалізацію предметів ритуальної належності (абзац шостий).
- (21) У статті 2 Закону України «Про поховання та похоронну справу» визначено, зокрема: предмети ритуальної належності – вироби, що є атрибутами поховання та облаштування могили (колумбарної ніші) (абзац двадцять п'ятий); ритуальні послуги – послуги, пов'язані з організацією поховання та облаштуванням місця поховання (абзац двадцять сьомий).
- (22) У частині п'ятій статті 8 Закону України «Про поховання та похоронну справу» передбачено, що органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи в межах своєї компетенції, зокрема:
створюють ритуальні служби;
здійснюють контроль за дотриманням законодавства стосовно захисту прав споживачів у частині надання суб'єктами господарювання ритуальних послуг та реалізацією ними предметів ритуальної належності;
здійснюють інші повноваження, передбачені цим та іншими законами.
- (23) Для організації (утворення), будівництва, утримання в належному стані та охорони місць поховання сільські, селищні, міські ради можуть створювати спеціалізовані комунальні підприємства (частина шоста статті 8 Закону України «Про поховання та похоронну справу»).
- (24) Згідно зі статтею 9 Закону України «Про поховання та похоронну справу» ритуальні служби – спеціалізовані комунальні підприємства, що створюються органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом, з метою здійснення організації поховання померлих і надання ритуальних послуг, передбачених необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності, передбаченим пунктом 2 частини другої статті 8 цього Закону. Ритуальні служби можуть також надавати ритуальні послуги, не передбачені необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг та реалізації предметів ритуальної належності, виготовляти предмети ритуальної належності. Тарифи щодо оплати таких послуг та предметів ритуальної належності встановлюються в межах, визначених законодавством, виконавчим органом сільської, селищної, міської ради.
- (25) У статті 10 Закону України «Про поховання та похоронну справу» визначено: надання ритуальних послуг відповідно до необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, передбаченого пунктом 2 частини другої статті 8 цього Закону, здійснюється *ритуальними службами або за договором суб'єктами господарювання інших форм власності*. Вартість таких послуг встановлюється в порядку і в межах, встановлених законодавством, виконавчим органом сільської, селищної, міської ради. Надання ритуальних послуг, не передбачених зазначеним переліком, а також виготовлення предметів ритуальної належності здійснюється за цінами, встановленими за згодою сторін. Надання ритуальних послуг та виготовлення предметів ритуальної належності здійснюється з дотриманням вимог норм і правил, встановлених законодавством.
- (26) У частині другій статті 11 Закону України «Про поховання та похоронну справу» передбачено, що виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася

поховати померлого, в установленому законодавством порядку *в день звернення видається закладом охорони здоров'я лікарське свідоцтво про смерть.*

- (27) У статті 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу» визначено, що особа, яка зобов'язалася поховати померлого, на підставі свідоцтва про смерть звертається згідно із статтею 8 цього Закону до сільського голови або ритуальної служби з приводу укладення відповідного договору-замовлення на організацію та проведення поховання. Ця особа має право вибирати виконавців послуг серед суб'єктів господарської діяльності, які уклали договори із сільським головою або ритуальною службою про надання цих послуг (частина перша).
Ритуальні послуги надаються за плату згідно з договором-замовленням, крім випадків, передбачених законом (частина друга).
Виконавець може надавати ритуальні послуги, визначені необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг. Цей перелік затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства (частина третя).
Суб'єкти господарювання можуть самостійно на підставі звернення осіб, які зобов'язалися поховати померлого, виготовляти та реалізовувати предмети ритуальної належності, якщо вони відповідають вимогам нормативно-правових актів та затвердженій вартості, де це передбачено законодавством (частина четверта).
- (28) Необхідний мінімальний перелік окремих видів ритуальних послуг включає:
- 1) оформлення договору-замовлення на організацію та проведення поховання;
 - 2) оформлення свідоцтва про поховання;
 - 3) копання могили (викопування могили ручним або механізованим способом, опускання труни з тілом померлого в могилу, закопування могили, формування намогильного насипу та одноразове прибирання території біля могили);
 - 4) монтаж та демонтаж намогильної споруди при організації підпоховання в існуючу могилу;
 - 5) кремація тіл померлих;
 - 6) поховання та підпоховання урни з прахом померлих у колумбарну нішу, існуючу могилу, землю;
 - 7) зберігання урн з прахом померлих у крематорії;
 - 8) організація відправлення труни з тілом чи урни з прахом померлого за межі України;
 - 9) запаювання оцинкованої труни;
 - 10) замощення урни з прахом померлого в колумбарну нішу.
- (29) Відповідно до абзацу першого пункту 6 Необхідного мінімального переліку вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення ритуальну службу рекомендується розміщати в приміщеннях, розташованих у місцях, зручних для населення.
- (30) Згідно з пунктом 7 Необхідного мінімального переліку вимог щодо порядку організації поховання і ритуального обслуговування населення у приміщеннях моргів, лікарень, органів реєстрації актів цивільного стану на видному, доступному для громадян місці розміщується інформація про місцезнаходження ритуальної служби в населеному пункті, її телефон та режим роботи.
- (31) Крім того, питання безпосередньо направлення трупа до закладів охорони здоров'я регулюється такими нормативно-правовими актами законодавства України:
Кримінальним процесуальним кодексом України;
Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;

Порядком взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора від 09 березня 2022 року № 177/450/46¹, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 березня 2022 року за № 317/37653 (далі – Порядок взаємодії від 09.03.2022);

Інструкцією щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106/о), затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08 серпня 2006 року № 545, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 жовтня 2006 року за №1152/13026 (далі – Інструкція).

- (32) Відповідно до частини третьої статті 238 Кримінального процесуального кодексу України після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті.
- (33) Згідно із частиною другою статті 72 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» патологоанатомічні розтини здійснюються в обов'язковому порядку за наявності підозри на насильницьку смерть, а також коли смерть особи настала в закладі охорони здоров'я, за винятком випадків, передбачених частиною третьою цієї статті².
- (34) Відповідно до пункту 4 розділу IV Порядку взаємодії від 09.03.2022 для проведення судово-медичної експертизи (розтину) або судово-медичного дослідження (зовнішнього огляду) направляються трупи (частини трупів) людей:
 - 1) з ознаками *насильницької смерті* або достатньо обґрунтованої підозри на таку смерть;
 - 2) *особу яких не встановлено*³.
- (35) Згідно з пунктом 1.1 глави 1 Інструкції для забезпечення реєстрації смерті в органах реєстрації актів цивільного стану закладом охорони здоров'я або ФОП⁴ видається лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о).
- (36) Відповідно до пункту 1.2 глави 1 Інструкції лікарське свідоцтво про смерть видається ФОП та такими закладами охорони здоров'я: лікарнями, амбулаторно-поліклінічними

¹Згідно з пунктом 2 зазначеного наказу зупинено дію наказу Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 вересня 2017 року № 807/1193/279 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24 жовтня 2017 року за № 1299/31167 (далі – Наказ від 29.09.2017), до завершення воєнного стану в Україні.

²За наявності письмової заяви близьких родичів або задокументованого волевиявлення покійного і відсутності підозри на насильницьку смерть, виходячи з релігійних та інших поважних мотивів, патологоанатомічний розтин може не проводитися.

³Відповідно до пункту 5 розділу IV Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затвердженого Наказом від 29.09.2017, обов'язково направляють для проведення судово-медичної експертизи трупи (частини трупів) людей:

- з ознаками *насильницької смерті* або підозри на таку смерть;
- смерть яких настала *раптово або при нез'ясованих обставинах*;
- смерть яких настала *поза* місцем їхнього проживання;
- особу яких не встановлено*.

⁴Фізичними особами-підприємцями, які одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та забезпечують на її основі медичне обслуговування населення, безпосередньо пов'язане з наданням первинної медичної допомоги, з якими головний розпорядник бюджетних коштів уклав договір про медичне обслуговування населення.

зкладами, диспансерами, пологовими будинками, санаторіями, патолого-анатомічними бюро, бюро судово-медичної експертизи.

- (37) В абзаці першому пункту 2.1 глави 2 Інструкції передбачено, зокрема, що видача трупа без лікарського свідоцтва про смерть забороняється.
- (38) Питання оренди комунального майна регулюється такими нормативно-правовими актами:
Законом України «Про оренду державного та комунального майна»;
Порядком передачі в оренду державного та комунального майна, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 03 червня 2020 р. № 483 (далі – Порядок оренди)⁵.
- (39) У частині другій статті 4 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» визначено, що орендодавцями є, зокрема:
органи, уповноважені представницькими органами місцевого самоврядування, – щодо єдиних майнових комплексів, нерухомого майна і споруд, майна, що не увійшло до статутного капіталу, яке перебуває у комунальній власності, у тому числі переданого на праві узуфрукта комунального майна;
балансоутримувачі – щодо нерухомого майна, загальна площа якого не перевищує 400 квадратних метрів на одного балансоутримувача, якщо менший розмір площі не встановлено рішенням представницького органу місцевого самоврядування – щодо об'єктів комунальної власності або галузевими особливостями оренди майна.
- (40) У пункті 29 Порядку оренди передбачено, що майно, що перебуває у державній та комунальній власності, яке передається в оренду за результатами проведення аукціону, *може використовуватися за будь-яким цільовим призначенням, крім, зокрема, майна закладів охорони здоров'я* (абзац четвертий).
- (41) У пункті 29¹ Порядку оренди встановлено, зокрема, що майно, зазначене в абзацах другому – дев'ятому пункту 29 цього Порядку, може використовуватися орендарем для *здійснення конкретних видів економічної діяльності*, зазначених балансоутримувачем у рішенні про намір передачі майна в оренду.
Види економічної діяльності, для провадження яких може використовуватися майно, зазначене в абзацах другому – дев'ятому пункту 29 цього Порядку, визначаються балансоутримувачем відповідно до Класифікації видів економічної діяльності.
Балансоутримувач під час встановлення видів економічної діяльності, для провадження яких може використовуватися майно, зазначене в абзацах другому – дев'ятому пункту 29 цього Порядку, враховує:
встановлені законодавством заборони та обмеження щодо використання майна балансоутримувача;
вплив провадження орендарем певного виду економічної діяльності на дотримання балансоутримувачем державних медико-санітарних нормативів і правил, нормативно-правових актів з питань пожежної та техногенної безпеки, ліцензійних умов, інших вимог законодавства до діяльності балансоутримувача;
необхідність в отриманні балансоутримувачем, його працівниками або відвідувачами певних товарів та послуг, які можуть надаватися орендарем під час провадження визначеного виду економічної діяльності.

⁵Особливості оренди державного та комунального майна в період воєнного стану встановлені постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2022 р. № 634 «Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану».

- (42) Отже, законодавство у галузі поховання передбачає можливість надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності як ритуальними службами (спеціалізованими комунальними підприємствами), так й іншими суб'єктами господарювання.

Законодавство визначає випадки, у яких трупи людей направляються до закладів охорони здоров'я (зокрема з ознаками насильницької смерті або достатньо обґрунтованої підозри на таку смерть, особу яких не встановлено).

Законодавство про оренду комунального майна передбачає можливість передачі в оренду приміщень закладів охорони здоров'я з урахуванням обмежень, що стосуються їх використання для здійснення конкретних видів економічної діяльності.

II. Підходи до застосування органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання норм законодавства про захист економічної конкуренції під час надання в оренду приміщень закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності

- (43) Відповідно до норм законодавства про захист економічної конкуренції органи Комітету беруть участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині контролю за вчиненням органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання дій, які мають / можуть мати вплив на конкуренцію й інтереси споживачів.
- (44) Суб'єкти господарювання, органи місцевого самоврядування зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію (частина друга статті 4 Закону).
- (45) Однак не всі дії органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання повною мірою забезпечують належне формування й функціонування конкурентного середовища, а також права й інтереси споживачів (покупців) відповідних товарів.
- (46) У таких випадках органи Комітету розпочинають проведення аналізу та визначають фактори, які можуть мати / мають наслідком недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції на ринку, а також вплинути на права (інтереси) споживачів.
- (47) Так, органи Комітету постійно здійснюють контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері ритуальних послуг (у межах розгляду заяв, звернень, скарг, за власною ініціативою тощо).
- (48) Під час здійснення такого контролю органи Комітету виявляють непоодинокі випадки передачі органами місцевого самоврядування та закладами охорони здоров'я (комунальними некомерційними підприємствами – балансоутримувачами) приміщень закладів охорони здоров'я, що належать до комунальної форми власності, як ритуальним службам, так й іншим суб'єктам господарювання, які надають ритуальні послуги та реалізують предмети ритуальної належності.
- (49) У рубриці «Договори оренди» модуля аналітики, розміщеного на вебсайті акціонерного товариства «Прозорро.Продажі»⁶ [з використанням електронної торгової системи Prozorro.Продажі (далі – ЕТС) проводять аукціони з передачі в оренду комунального майна⁷], наявні відомості про значну кількість договорів оренди нежитлових приміщень комунальних некомерційних підприємств (закладів охорони здоров'я), орендодавцями

⁶ <https://bi.prozorro.sale/#/leaseContracts>

⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 03 червня 2020 р. № 483 «Деякі питання оренди державного та комунального майна».

яких є, зокрема, як органи місцевого самоврядування, так і самі комунальні некомерційні підприємства, а орендарями – комунальні підприємства й інші суб'єкти господарювання, основним видом діяльності яких за КВЕД, зокрема, є «Організування поховань і надання суміжних послуг» (код 96.03)⁸.

- (50) Наприклад, в ЕТС розміщено інформацію про проведення комунальним підприємством «Рівненська обласна клінічна лікарня імені Юрія Семенюка» Рівненської обласної ради аукціону з оренди нерухомого майна площею 30 м² у приміщенні патанатомії (моргу), розташованому на території зазначеного підприємства в м. Рівне; цільове призначення – розміщення консультативного центру з питань ритуального обслуговування; орендар – товариство з обмеженою відповідальністю «Траур»⁹. Також, для прикладу, в ЕТС міститься інформація про проведення комунальним некомерційним підприємством «Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради» аукціону з передачі в оренду частини нежитлового приміщення на першому поверсі господарчого корпусу (морг), орендарем якої є комунальне підприємство «Комбінат комунальних підприємств» Черкаської міської ради. В ЕТС наявна інформація про проведення й інших схожих аукціонів (зокрема <https://prozorro.sale/auction/LLE001-UA-20221028-02652/>, <https://prozorro.sale/auction/UA-PS-2020-10-28-000072-3/>, <https://prozorro.sale/auction/LLP001-UA-20220204-73600/> тощо).
- (51) Органи Комітету протягом 2025–2026 років запитали інформацію щодо розташування суб'єктів господарювання, які надають ритуальні послуги, у приміщеннях закладів охорони здоров'я у майже 250 органів місцевого самоврядування по всій території України.
- (52) За результатами узагальнення інформації органи Комітету виявили *більше 70 випадків* розташування у приміщеннях закладів охорони здоров'я суб'єктів господарювання, які надають ритуальні послуги.
- (53) Найбільше таких фактів зафіксовано в Київській (м. Київ) і Харківській областях (м. Харків). Так, у м. Києві укладено дев'ять договорів оренди приміщень закладів охорони здоров'я із суб'єктами господарювання, які надають ритуальні послуги, п'ять з яких – із приватним підприємством приватною фірмою «Петро Великий». У м. Харкові комунальне підприємство «Ритуал» Харківської міської ради надає ритуальні послуги на території дев'яти закладів охорони здоров'я.
- (54) Як з'ясували органи Комітету за результатами аналізу інформації, органи місцевого самоврядування та заклади охорони здоров'я можуть надавати в оренду ритуальним службам й іншим суб'єктам господарювання приміщення закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг *без дотримання конкурентних процедур* (без проведення аукціонів). Зазначене стосується також і продовження договорів оренди, особливо у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні.

⁸ Цей клас включає:

поховання та кремацію трупів людей або тварин;
- підготовку тіла для поховання або кремації, бальзамування та надання інших похоронних послуг;
- поховання або кремацію;
- оренду обладнаного місця в ритуальних залах;
- оренду або продаж місць на цвинтарі;

догляд за могилами та мавзолеями (за посиланням https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/96/KVED10_96_03.html).

⁹ <https://prozorro.sale/auction/LLE001-UA-20260311-77050/>

При цьому органи Комітету виявили різні підходи орендодавців до надання в оренду таких приміщень і продовження договорів оренди: наприклад, в одному закладі охорони здоров'я приміщення можуть надаватися як за результатами аукціону, так і без його проведення.

- (55) Наприклад, комунальне некомерційне підприємство «Центральна міська лікарня Шептицької міської ради» надало в оренду приміщення моргу для надання ритуальних послуг приватному підприємству «Світлий берег» без проведення аукціону, а ФОП Тенетюк Г. П. – за результатами аукціону.
У м. Миколаєві в чотирьох закладах охорони здоров'я орендуються приміщення різними суб'єктами господарювання приватної форми власності на підставі договорів оренди нерухомого або індивідуально визначеного майна, що належить до комунальної власності, строк дії яких за взаємною згодою сторін продовжується.
Згідно з рішенням виконавчого комітету Хмельницької міської ради від 17.10.2024 № 690 термін дії договору оренди частини нежитлового приміщення в будівлі моргу для надання ритуальних послуг, укладеного між комунальним некомерційним підприємством «Хмельницька центральна лікарня» Хмельницької міської ради та ФОП Івановою І. П., продовжено на період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану.
- (56) За отриманою територіальними відділеннями Комітету інформацією, здебільшого орендарями таких приміщень є *суб'єкти господарювання, які не мають укладених договорів* із ритуальною службою про надання ритуальних послуг.
Наприклад, договори оренди приміщень закладів охорони здоров'я в м. Києві укладені із суб'єктами господарювання, які не мають договорів із ритуальною службою.
- (57) Водночас ритуальні служби та інші суб'єкти господарювання, що надають ритуальні послуги та реалізують предмети ритуальної належності, отримуючи в оренду приміщення закладів охорони здоров'я (кількість таких приміщень здебільшого є досить незначною з урахуванням обмежених можливих вільних площ), одночасно отримують суттєві переваги в конкуренції порівняно з іншими учасниками ринку. Це зумовлено особливостями послуг і високою концентрацією споживачів ритуальних послуг у таких закладах, зважаючи на їх цільове призначення.
- (58) Так, ритуальні послуги є соціально значущими, а попит на них пов'язаний із надзвичайними обставинами в житті людей. Ритуальні послуги є необхідними для споживачів, без них неможливо обійтися, споживачі не мають можливості відкласти придбання таких послуг і, як правило, змушені придбавати їх за будь-якою ціною та за будь-яких умов і протягом обмеженого проміжку часу. При цьому, як правило, споживач / замовник намагається замовляти послуги, пов'язані з похованням померлого, комплексно в одного суб'єкта господарювання.
- (59) Також доцільно зазначити, що відповідно до інформації, отриманої органами Комітету, є випадки, коли співробітники закладів охорони здоров'я рекомендують послуги саме тих суб'єктів господарювання, які орендують у них приміщення. Іноді такі рекомендації містили ознаки нав'язування та ризику загрози настання негативних наслідків для споживача через відмову їх отримання в рекомендованого надавача.
- (60) Слід звернути увагу на те, що транспортування тіла після констатації факту смерті здійснюється переважно до патологоанатомічних відділень. У подальшому споживач або замовляє за замовчуванням послуги в розташованого в такому відділенні суб'єкта господарювання, або прислуховується до рекомендацій медичних працівників

відділення чи моргу. В іншому випадку споживач може бути вимушений змінити місце зберігання тіла, що може призвести як до певних грошових витрат на транспортування, так і труднощів із проходженням адміністративних процедур при зміні місця зберігання.

- (61) Як вбачається із заяв, що надходять до органів Комітету, і матеріалів досліджень, проведених відповідно до них, мали місце випадки відмов працівниками бюро судово-медичних експертиз і/або моргів у видачі родичам тіла померлого в зазначений час, оскільки не були замовлені послуги суб'єкта господарювання, розташованого за однією з моргом адресою / в одному з моргом приміщенні.
- (62) Крім того, є випадки ущемлення прав та інтересів громадян у зв'язку з тим, що працівники бюро судово-медичних експертиз і/або моргів безпідставно встановлювали плату за надання фактично безкоштовних медичних послуг (платежі на користь суб'єктів господарювання, розташованих за тією самою адресою / в одному приміщенні).
- (63) Тобто розташування в одному приміщенні суб'єктів господарювання, які надають ритуальні послуги та реалізують предмети ритуальної належності, і бюро судово-медичних експертиз може призводити до зловживань таких суб'єктів господарювання та бюро, а також до додаткових витрат замовників ритуальних послуг, у тому числі за послуги, що мають надаватися безкоштовно¹⁰.
- (64) До того ж надання в оренду органами місцевого самоврядування та балансоутримувачами приміщень закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності, зокрема, шляхом продовження терміну оренди таких приміщень може слугувати бар'єром для вступу на ринок як для вже наявних потенційних конкурентів, так і нових суб'єктів господарювання.
- (65) В умовах конкуренції суб'єкти господарювання змагаються між собою за рахунок власних досягнень за отримання переваг над іншими суб'єктами господарювання в боротьбі за споживачів і не можуть визначати умови обороту товарів на ринку. Споживачі, зі свого боку, мають можливість обирати між кількома продавцями за відповідними якісними та ціновими критеріями.
- (66) Вплив і втручання органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання у функціонування ринкового середовища, зокрема як надання в оренду приміщень закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності (продовження терміну оренди за договорами оренди), за відсутності достатніх, належних і обґрунтованих підстав спотворюють дію конкурентних механізмів.
- (67) Відповідно до аналітичного звіту про стан галузі поховання та похоронної справи в Україні за 2025 рік, розміщеного на вебсайті Міністерства розвитку громад та територій України¹¹ (згідно з Положенням про Міністерство розвитку громад та територій України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 р. № 460, Міністерство розвитку громад та територій України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства), серед основних проблем, які мають бути вирішені, є, зокрема, створення конкурентного середовища для суб'єктів господарювання різних форм власності.

¹⁰https://amcu.gov.ua/static-objects/amcu/sites/1/imported_content/5d690bd496338.pdf,
<https://amcu.gov.ua/news/amku-proponue-kmu-shlyakhi-virishennya-problem-na-rinku-ritualnikh-poslug>

¹¹ <https://mindev.gov.ua/diialnist/napriamy/sfera-komunalnykh-poslug/pokhovannia-ta-pokhoronna-sprava>

- (68) Згідно із зазначеним звітом в Україні *протягом 2025 року* ритуальні послуги населенню надавали *580 ритуальних служб та 1 726 суб'єктів господарювання різних форм власності*, які здійснюють діяльність на договірних засадах із ритуальними службами, з яких 313 підприємств комунальної форми власності, 500 підприємств приватної форми власності та 913 окремих підприємств. Загальний обсяг наданих ритуальних послуг і предметів ритуальної належності населенню суб'єктами господарювання різних форм власності у 2025 році становив майже 2,5 млрд грн.
- (69) За інформацією з відкритих джерел, в Україні *наявна велика кількість компаній і фізичних осіб-підприємців*, які провадять діяльність за кодом КВЕД 96.03 «Організування поховань і надання суміжних послуг», – 3 271, у тому числі 550 юридичних осіб, 2 721 фізична особа-підприємець¹². Це свідчить про функціонування конкурентного середовища на відповідному ринку.
- (70) Таким чином, під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції органи Комітету аналізують дії органів місцевого самоврядування та закладів охорони здоров'я (комунальних некомерційних підприємств – балансоутримувачів) з надання в оренду ритуальним службам та іншим суб'єктам господарювання приміщень закладів охорони здоров'я для надання ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності щодо їх відповідності законодавству про захист економічної конкуренції. Такий аналіз здійснюється з урахуванням конкретних обставин кожного випадку, зокрема можливого впливу таких дій на конкуренцію й інтереси споживачів.

III. Рекомендаційні роз'яснення

- (71) Органам місцевого самоврядування та закладам охорони здоров'я (комунальним некомерційним підприємствам – балансоутримувачам) під час надання в оренду приміщень закладів охорони здоров'я рекомендується не створювати окремим суб'єктам господарювання необґрунтованих переваг у наданні ритуальних послуг і реалізації предметів ритуальної належності порівняно з іншими учасниками ринку та враховувати під час надання в оренду приміщень закладів охорони здоров'я вимоги законодавства про захист економічної конкуренції.

В. о. Голови Комітету

Ольга МУЗИЧЕНКО

¹²<https://youcontrol.market/catalog/inshi-posluhy/96.03>